

E-learning ve výuce Geografie Kanady

A. HYNEK, P. SEDLÁČEK, L. KOVAŘÍKOVÁ

Úvod

Učební předmět Geografie Kanady vznikl na základě iniciativy Dona Sparlinga v roce 1998. Po přidělení grantu na studijní cestu po Kanadě v roce 1999 byla na Geografickém ústavu PřF MU v Brně následujícího roku zahájena výuka tohoto předmětu. Předmět každoročně absolvuje velké množství studentů, které kurz přitahuje jak svou autentičností a netradičními přístupy ve výuce, tak i v české geografii málo známým geografickým obrazem Kanady. Opírá se totiž o kanadské monografie, především o autory jako jsou R. Bone (2000), resp. L. McCann a A. Gunn (1998). Stranou nezůstávají dva základní tematické atlasy: *Canadian Oxford Atlas of the World* (1998) a *Canada and the World: An Atlas Resource* (1995). Na ně navazují další kanadské publikace včetně DVD *Canada from the Air*. Nově přibýlo i skriptum *Geografie Kanady* (2003).

Výuka/učení předmětu Geografie Kanady je také podporována granty kanadské federální vlády: ICCS č. 632-1 z let 1999 a 2003, spojenými s nákupy studijní literatury a mezinárodní spoluprací v rámci Canadian Studies, např. s Acadia University (grant ACCC/PTP834, 2002)

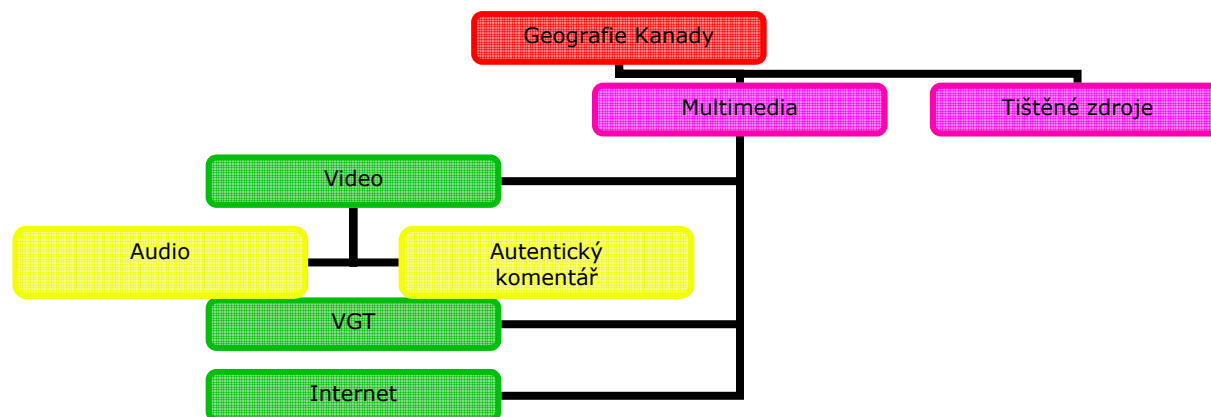
a rovněž s projektem VGT – virtuální geografické texty (A. Hecht, A. Pletsch, 2001).

Vzdělávací přístupy

Výuka předmětu Geografie Kanady je z hlediska standardní české geografické výuky poněkud atypická. Prvním atypickým rysem je počet vyučujících. Vždy jsou alespoň dva, někdy však i tři či čtyři zároveň. Všichni se vzájemně doplňují a co je důležité, neexistuje zde nadřazenost či dominance jednoho vyučujícího nad ostatními. Vyučující se snaží studenty motivovat a aktivizovat. Projevuje se interaktivita jak mezi vyučujícími navzájem, tak i mezi vyučujícími a studenty, jakékoliv názory či komentáře studentů jsou samozřejmě vítány. To vše poskytuje určitou variabilitu nejen ve stylu výuky, ale i ve scénáři. Přípravou na vyučování je tak scénář a volba stylu výuky/učení. Tím se blíží současnému britskému pojetí geografického vzdělávání, např. ed. M. Smith, (2002), velmi inspirující přístup představuje také společný německo-kanadský projekt: A. Hecht, A. Pletsch, eds. (1997).

Svým charakterem lze výuku Geografie Kanady nazvat multidimenzionálním typem vzdělávání: podstatnou část tvoří samozřejmě geografie, důraz je však kladen i na znalosti jazyků (většina výukových materiálů je v angličtině, některé ve francouzštině či němčině). Jednou z pod-

regionální geografie, která má tradiční osnovu začínající polohou, rozlohou, hranicemi atd. se silným podílem individuálního místopisu. Ten zde sice nechybí, ale pohled je vyvážený jak individuálně, tak genericky, tj. spojuje genius loci s jeho typologií.

mínek k úspěšnému absolvování předmětu je zpracování seminární práce na vybraná kanadská témata. Zde musí student projevit znalost práce na PC včetně orientace na internetu. Cílem není jen testovat studentovy znalosti a dovednosti, naopak, jedná se o spoluutváření jeho hodnot a postojů. Měl by být schopen vnímat svět kolem sebe kanadskými očima. Předmět se tak liší od klasické české

Informační zdroje

Informační zdroje v tomto předmětu můžeme rozdělit na dvě základní kategorie. Do první lze zařadit klasické tištěné zdroje jako jsou učebnice, skripta, atlasy (viz seznam literatury). V druhé kategorii můžeme počítat s veškerými multimédii. Základní ideou, která od počátku procházela celým předmětem, bylo zprostředkovat studentům co

možná nejautentičtější obraz Kanady. Proto se základním kamenem multimedií v tomto předmětu stala **videodokumentace** pořízená Aloisem Hynkem. Tato videodokumentace prochází celým předmětem jako linie – nit příběhu geografie Kanady, která určuje témata k výuce a navzájem je propojuje do uceleného bloku. Autentičnosti je docíleno nejen pomocí obrazové stránky, ale také pomocí zvukové složky videa, neboť videokamera sloužila v některých případech spíše jako diktafon, resp. magnetofon.

Video

V předmětu Geografie Kanady však nepoužíváme pouze autentický videozáznam A. Hynka, ale i pořady či jejich sekvence přebrané z televizního vysílání (např. pořad *Cestománie*, ale s odlišným komentářem). Obě videa, jak vlastní, tak převzaté, mají některé společné rysy: tím prvním je samozřejmě obrazová stránka. Druhou důležitou složkou videa je zvuk – u videa vlastního se jedná o autentický zvukový záznam prostředí, u videa převzatého je to původní komentář pořadu či dokumentu. Projekce však často probíhá bez zvuku, pouze s ústním komentářem vyučujících. Vlastní videozáznam je originální především již zmíněnou autenticitou, u videozáznamu převzatého je to naopak daný scénář pořadu.

Optimální kombinaci obou typů videozáznamů si můžeme předvést na následujícím příkladu:

1. Vlastní videozáznam č. 1: Cesta autem po Ottawě. Důležitý je především autentický zvuk, v tomto případě vyprávění manželky českého velvyslance. Hlavním tématem je počasí, respektive konkrétní období, ve kterém nastal zajímavý meteorologický úkaz – nejprve přišlo a v zápětí uhodily silné mrazy. Důsledkem byly nejen ledovky na silnicích, ale i námraza na větvích

stromů, které se pod velkou tíhou ohýbaly a lámaly. Došlo nejen ke škodám na biotě, ale i k přerušení dodávek energie a ochromení dopravy, což mělo také ekonomické důsledky na postiženou oblast Kanady. Manželka českého velvyslance uvádí své autentické zážitky v sociálním a ekonomickém kontextu.

2. Vlastní videozáznam č. 2: Cesta autobusem Greyhound z Ottawy do Montrealu. Důležitá je tentokrát obrazová část, která dokumentuje ohnuté a polámané větve stromů jako důsledek výše zmíněného meteorologického jevu.
3. Převzatý videozáznam: dokument BBC – Rozmary počasí – uvedený na ČT 2; Obrazová i zvuková část zároveň. Komentátor BBC vysvětluje příčiny i dopady tohoto jevu za použití různých zdrojových informací prezentovaných obrazy, mapami, autentickou výpovědí občanů i odborníků. Učitelé přidávají souvislosti a poskytují další vysvětlující informace, čímž se vzdělávání posunuje od denotací ke konotacím. Je tak možné uplatnit přístupy asociační psychologie.

VGT

Videodokumentace však přirozeně není jediným multimediálním zdrojem informací používaným v tomto předmětu. Dalším významným zdrojem je německo-kanadský projekt interaktivní učebnice nazvaný **Virtual Geography Texts (VGT)** z roku 2001. Učebnice obsahuje základní informace o Kanadě a Německu a v přehledné formě je přináší studentům. Třetím, posledním multimediálním zdrojem je **internet**. Ten slouží k aktualizaci a zpřesňování dat používaných v předmětu a jako hlavní a lákavý zdroj informací pro seminární práce studentů.

Virtual Geography Texts je soubor trojjazyčných geografických textů napsaných skupinou odborníků pod vedením prof. A. Pletsche z Univerzity v Marburgu (SRN) a A. Hechta z Univerzity ve Waterloo v Ontariu. Jedná se o společný německo-kanadský projekt, vycházející ze spolupráce mezi Kanadou a EU, jež trvá již více než čtvrt století. Učebnice je napsána v HTML kódu, což umožňuje její snadnou editovatelnost a nezávislost na platformě. Existuje CD-ROM verze, ale učebnice je rovněž zdarma přístupná na internetových stránkách obou univerzit. Učebnice je rozdělena do dvou hlavních částí. Jedna část se zabývá Německem, druhá Kanadou. Každá z těchto částí je nadále rozdělena do čtyřech modulů, které se zabývají jak fyzickou, tak humánní a regionální geografii. Tyto moduly jsou dále rozčleněny na jednotlivá témata. Témata se skládají nejen z textů, ale také z animací, obrázků, grafů, map či tabulek. Nejdůležitější vlastností textů jsou internetové odkazy, které jsou do nich vloženy. Je zde patrný rozdíl mezi kanadskou a německou verzí. Zatímco kanadské internetové stránky obsahují např. i atlas Kanady, německé stránky jsou o poznání chudší, a proto texty obsahují kromě odkazů na internet rovněž i odkazy na obrázky, grafy a tabulky uložené v rámci projektu VGT.

Učebnice však neobsahuje jen texty a multimediální obsah. Je koncipována opravdu pro výuku a její součástí jsou i kontrolní otázky na konci každého modulu a rovněž testy, zde nazvané kvízy. Kanadské stránky uvádějí i možnost složení zkoušky po internetu, a to buď z celé učebnice, nebo i z jednotlivých modulů. Úspěšný „řešitel“ obdrží po zaplacení poplatku certifikát o absolvování předmětu.

VGT je prototypem moderní multimediální učebnice, která obsahuje nejen vše ze svých papírových předchůdců, ale rovněž i „vymoženosti“ moderní doby. Představuje tak alternativu nebo spíše doplňující zdroj ke klasickým učebnicím. Její nezávislost na platformě, hardwarová nenáročnost a možnost umístění v prostředí internetu z ní dělá flexibilní a snadno dostupný zdroj informací nejen o Kanadě, ale i o Německu. Náš postoj se opírá o anglické slůvko „juxtapose“, jež se stalo jedním z klíčových postmoderních termínů, který nabádá ke slučování dříve v modernitě neslučitelných jevů, procesů, situací atd. Náš přístup je jen jednou z možných variant geografické výuky, jež se navzájem nevylučují.

Internet

Internet považujeme za další multimediální zdroj ve výuce Geografie Kanady. Jak již bylo zmíněno, slouží k aktualizaci a zpřesňování dat používaných v předmětu a jako hlavní a lákavý zdroj informací pro seminární práce studentů. Otázkou však zůstává, jaký zvolit informační filtr. Je všeobecně známo, že informace na internetu nejsou tříděny a selektovány, a proto vybrat tu správnou a relevantní může být problém. Lákavý zdroj informací se tedy může stát nekonečným mořem zahlcujících a nepotřebných, ba chybných slov, vět a článků, což se nám bohužel potvrzuje v některých seminárních pracích studentů. Snažíme se jim proto doporučit osvědčené internetové stránky, ale proces funguje i naopak, mnohdy studenti doporučují zajímavé zdroje nám.

Není bez zajímavosti, že české monografie zabývající se didaktikou, např. Z. Kalhous, O. Obst (2002), vesměs

nenášly k internetu vztah; zřejmě jde o generační problém. Na druhé straně můžeme pozorovat doslova akceleraci zájmu o novou didaktiku počítající s internetem u mladších generací. V zahraničí naproti tomu sledujeme systematictější přístupy k internetu bez ohledu na věk didaktiků, viz již zmíněné VGT, jehož editory jsou zralí šedesátníci. Velmi pokročilé geografické vzdělávání je ve Spojeném království, kde jsou rozpracovány tyto otázky v rámci ICT (IKT) – informačně komunikačních technologií. Je tam k dispozici řada editovaných sborníků, např. M. Smith (2002).

Významnou inspirací je přístup zvolený ve VGT, který je založen na rozlišení obsahových modulů. Jsou to výstižné, přehledné texty, maximálně na dvou stranách, jež podávají odbornou esenci pro hypertextové odkazy a jsou jak akademickou, tak sociálně konstruovanou verzí geografie. Ony jsou tím informačním filtrem, který umožňuje rozlišení podstatného od nepodstatného, správného od nesprávného, encyklopedického od procesního, relevantního od irelevantního.

Součástí našeho filtrování informací je i reference k vlastní autentické kanadské zkušenosti, která samozřejmě není absolutně bez chyb, ale rozhodně je krokem vpřed ve výuce Geografie Kanady ve srovnání s výukou geografie na základě tradičních českých geografických učebnic a přístupů.

Další součástí filtru jsou dvě základní monografie zabývající se geografii Kanady od R. Bona a L. McCanna a A. Gunna. Zde záleží i na volbě základního geografického paradigmatu, a tím i způsobu geografického myšlení – fakta, případové studie, aplikace znalostí, rozvoj geografických dovedností atd., jež jsou součástí geografického diskurzu. Jde o obsahový, odborný diskurz dosud málo používaný v české vzdělávací geografii. Zcela jisti jsme si však v tom, že nejde o encyklopedický přístup. Filosoficky se držíme spíše hermeneutiky než pozitivismu, více pozornosti se věnuje interpretacím atd.

Při formulaci modulů je nutno zvážit následující aspekty:

- Jedná se o tradiční koncept didaktiky geografie již před otevřením internetu?
- Nebo je koncept vytvořen až po určitém surfování na internetu v geografických tématech, složkách, disciplínách atd.?
- Nebo propojeně se zpětnými vazbami?

Závěr

Tento článek je prvním ze série reflexí multimediálního geografického vzdělávání ověřovaného na příkladu výuky Geografie Kanady. Předpokládáme další rozvinutí ve spolupráci s univerzitami ve Waterloo a Marburgu v návaznosti na VGT.

Literatura

- BONE, Robert. 2000. *The Regional Geography of Canada*. Wynford Drive: Oxford University Press.
- HECHT, Alfred – PLETSCHE, Alfred (Eds.). *Geographies of Germany and Canada. Paradigms, Concepts, Stereotypes, Images*. Hannover: Studien zur internationalen Schulbuchforschung, Band 92, Verlag Hahnsche Buchhandlung.
- HECHT, Alfred – PLETSCHE, Alfred (project directors). 2001. *Virtual Geography Texts on Canada and Germany Interactive Trilingual Multimedia, CD-ROM (www.v-g-t.de)*. Georg Eckert Institut, Braunschweig, ed. 2.
- HYNEK, A. – KOVAŘIKOVÁ, L. 2003. *Geografie Kanady*, Brno: MU.
- KALHOUS, Z. – OBST, O. 2002. *Školní didaktika*, Praha: Portál.
- McCANN, Larry – GUNN, Argus. 1998. *Heartland & Hinterland – A Regional Geography of Canada*. Scarborough: Prentice Hall Canada Inc.
- SMITH, M., ed. 2002. *Aspects of Teaching Secondary Geography – perspectives on practice*.

Canada and the World: An Atlas Resource.

Eds. Matthews G. J., Morrow R. (Jr.), 1995.

Canadian Oxford Atlas of the World, 4th ed., gen. ed. Stanford Q. H. Toronto: Oxford University Press, 1998.

Resources and Environment, World Atlas. Institute of Geography, Russian Academy of Sciences, Vienna: Ed. Hölzel, 1998.

Kontakt

Doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

Mgr. Leona Kovaříková

Mgr. Pavel Sedláček

Přírodovědecká fakulta

Masarykova univerzita

Žerotínovo nám. 9, 601 77 Brno

hynek@sci.muni.cz

leonakovarikova@centrum.cz

sedlacek@geogr.muni.cz